IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA SOLIQ MA'MURCHILIGINI TRANSFORMATSIYA QILISH ISTIQBOLLARI

Nosirova Azizaxon Erkinbek qizi

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida soliq ma'murchiligini transformatsiya qilishning mazmuni, amaliy natijalari va istiqbollari tahlil qilinadi. Raqamli soliq xizmatlari, elektron hisobvaraq-faktura, onlayn nazorat-kassa texnikasi, risk-tahlil, avtomatlashtirilgan biznes jarayonlar va sun'iy intellektga asoslangan yechimlar soliq tushumlarini barqarorlashtirish, yashirin iqtisodiyotni qisqartirish hamda soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirishning muhim omili sifatida yoritiladi. Maqolada O'zbekiston soliq tizimi bo'yicha 2024–2025-yillarning so'nggi statistik ma'lumotlari asosida raqamli transformatsiya samaradorligi baholangan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, soliq ma'murchiligi, soliq transformatsiyasi, elektron soliq xizmatlari, elektron hisobvaraq-faktura, risk-tahlil, QQS, sun'iy intellekt, yashirin iqtisodiyot.

Abstract: This article analyzes the essence, practical outcomes and prospects of transforming tax administration under the conditions of economic digitalization. Digital tax services, e-invoicing, online cash registers, risk analysis, automated business processes and artificial intelligence-based solutions are examined as important tools for stabilizing tax revenues, reducing the shadow economy and improving taxpayer services. The effectiveness of digital transformation in Uzbekistan's tax system is assessed using the latest available statistics for 2024–2025.

Keywords: digital economy, tax administration, tax transformation, electronic tax services, e-invoicing, risk analysis, VAT, artificial intelligence, shadow economy.

Kirish

Iqtisodiyotning raqamlashtirilishi davlat moliyasini boshqarish, budjet daromadlarini shakllantirish va soliq to'lovchilar bilan ishlash mexanizmlarini tubdan o'zgartirmoqda. An'anaviy soliq nazorati ko'proq hujjatli tekshiruvlar, qo'lda ma'lumot yig'ish va keyingi nazoratga tayangan bo'lsa, zamonaviy soliq ma'murchiligi real vaqt rejimidagi ma'lumotlar, elektron xizmatlar, avtomatik risk-tahlil va ma'lumotlar integratsiyasiga asoslanmoqda.

O'zbekistonda so'nggi yillarda soliq tizimini raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Elektron hisobvaraq-faktura, onlayn nazorat-kassa texnikasi, "Soliq" mobil ilovasi, shaxsiy kabinet, masofaviy identifikatsiya, idoralararo ma'lumot almashinuvi va elektron davlat xizmatlari soliq ma'murchiligini yangi bosqichga olib chiqdi. Jahon bankining 2025-yil 13-iyundagi hisobotida O'zbekiston Soliq qo'mitasida elektron soliq xizmatlari qamrovi 2025-yil aprel holatiga 93 foizga yetgani, avtomatlashtirilgan biznes jarayonlari qamrovi esa 2025-yil may holatiga 81,4 foizni tashkil etgani qayd etilgan.

Raqamli transformatsiya soliq organlari uchun xarajatlarni kamaytirish, soliq bazasini kengaytirish, QQS zanjirini shaffoflashtirish va tekshiruvlarni risk darajasiga qarab tashkil etish imkonini beradi. Xususan, 2024-yilda soliq tushumlari prognozi 196 271,2 mlrd so'm bo'lgan holda amalda 199 449,1 mlrd so'mga yetgan, Soliq qo'mitasi xarajatlari esa 1 661,55 mlrd

so‘mni tashkil etib, soliq yig‘ish xarajatlari koeffitsiyenti 0,83 foiz bo‘lgan. Bu raqamlar raqamli boshqaruv samaradorligi ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida soliq ma’murchiligini transformatsiya qilish istiqbollarini O‘zbekiston tajribasi asosida tahlil qilish, mavjud natijalarni baholash va amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi

Soliq ma’murchiligini raqamlashtirish masalalari xalqaro ilmiy adabiyotlarda keng yoritilmoqda. Bellon va hammualliflar Peru tajribasi asosida elektron hisobvaraq-faktura joriy etilgach, korxonalar tomonidan deklaratsiya qilingan savdo, xaridlar va qo‘shilgan qiymat birinchi yilda 5 foizdan ko‘proqqa oshganini aniqlaganlar. Bu raqamli vositalar soliq intizomini oshirishda ham xarajatlarni kamaytirish, ham nazorat kuchayishi orqali ta’sir qilishini ko‘rsatadi.

Hesami, Jenkins va Jenkins tomonidan o‘tkazilgan tizimli adabiyotlar sharhida elektron hisobvaraq-faktura va oldindan to‘ldirilgan deklaratsiyalar soliq ma’murchiligi xarajatlarini kamaytirishi, hisob-kitoblarni kuzatishni soddalashtirishi va soliq amaliyotlari samaradorligini oshirishi ta’kidlangan.

Sirivunnabood rivojlanayotgan Osiyo mamlakatlari tajribasini tahlil qilib, soliq tushumlarini oshirish uchun kompleks soliq to‘lovchilar bazasini yaratish, raqamli texnologiyalar asosida soliq ma’murchiligini modernizatsiya qilish va davlat organlari o‘rtasida hamkorlikni kuchaytirish zarurligini asoslaydi.

Zulaikhah Indoneziya tajribasi asosida e-filing va e-billing kabi raqamli texnologiyalar soliq to‘lovchilarning o‘z vaqtida hisobot topshirishi va to‘lovlarni amalga oshirishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini, biroq raqamli savodxonlik va ma’lumotlar xavfsizligi masalalari dolzarb bo‘lib qolishini ko‘rsatadi.

Turanboyev va Musabekov soliq tizimlarining raqamli transformatsiyasi shaffoflik, samaradorlik va hisobdorlikni oshirishini qayd etadilar. Ularning fikricha, raqamli texnologiyalar qog‘ozbozlikni qisqartirib, soliq to‘lovchi va soliq organi o‘rtasidagi aloqani tezlashtiradi.

Shuningdek, 2025-yilgi tadqiqotlarda raqamli soliq ma’murchiligi samaradorligini baholashda iqtisodiy, ma’muriy va texnologik mezonlardan foydalanish taklif etiladi. Bunday yondashuv soliq tushumlari, operatsion xarajatlar, avtomatlashtirish darajasi, axborot xavfsizligi va foydalanuvchi qulayligini birgalikda baholash imkonini beradi.

Asosiy va tahliliy qism

Soliq ma’murchiligining raqamli transformatsiyasi, avvalo, ma’lumotlarni markazlashtirish va ularni real vaqt rejimida qayta ishlashga tayanadi. Elektron hisobvaraq-faktura tizimi korxonalar o‘rtasidagi savdo operatsiyalarini elektron shaklda aks ettiradi, QQS zanjirini kuzatish imkonini beradi va soxta bitimlar xavfini kamaytiradi. Onlayn nazorat-kassa texnikasi esa chakana savdo va xizmat ko‘rsatish sohalaridagi tushumlarni avtomatik ravishda soliq organlari ma’lumotlar bazasiga uzatadi.

O‘zbekiston soliq tizimida 2024–2025-yillarda raqamli xizmatlar qamrovi sezilarli darajada kengaydi. Jahon banki hisobotiga ko‘ra, “Soliq” mobil ilovasida 2024-yilda 7 ta yangi xizmat ishga tushirilib, ilova orqali ko‘rsatiladigan xizmatlar soni 33 taga yetkazilgan. 2025-yilda Face ID orqali masofaviy identifikatsiya xizmati joriy etilgan va “DavrOn” virtual yordamchisi 24/7 rejimida soliq qonunchiligini tushuntirish uchun amaliyotga kiritilgan.

Idoralararo integratsiya ham transformatsiyaning muhim yo‘nalishidir. 2025-yil aprel holatiga Soliq qo‘mitasi axborot tizimlari 67 ta vazirlik va idora tizimlari bilan integratsiya qilingan. Bu soliq to‘lovchi to‘g‘risidagi ma’lumotlarni turli manbalardan avtomatik olish, hujjatlarni takroran talab qilmaslik va risklarni aniqroq baholash imkonini beradi.

Raqamli transformatsiyaning fiskal natijalari ham e’tiborga molik. 2024-yilda soliq tushumlari amalda 199 449,1 mlrd so‘mni tashkil etib, prognoz 101,6 foizga bajarilgan. 2025-yil yanvar–aprel oylarida esa soliq tushumlari prognozi 61 937,7 mlrd so‘m bo‘lgani holda, amalda

65 166,3 mlrd so‘m tushum ta’minlangan. Bu raqamlar soliq ma’murchiligida ma’lumotlarga asoslangan boshqaruv va elektron xizmatlar natija berayotganini ko‘rsatadi.

QQS bo‘yicha ham raqamli nazoratning ahamiyati ortmoqda. 2024-yilda Soliq va Bojxona qo‘mitalari tomonidan yig‘ilgan QQS tushumlari 88 596,3 mlrd so‘mni, QQS qaytarish summasi 22 803,4 mlrd so‘mni, qaytarishlar chegirilgandan keyingi QQS tushumlari 65 792,9 mlrd so‘mni tashkil etgan. Hisob-kitoblarga ko‘ra, QQS bo‘yicha yo‘qotilgan tushumlar ulushi 30,5 foiz bo‘lgan. Demak, elektron hisobvaraq-faktura, risk-tahlil va oldindan to‘ldiriladigan deklaratsiyalarni yanada rivojlantirish QQS bo‘yicha soliq bo‘shlig‘ini qisqartirishda muhim vazifa bo‘lib qolmoqda.

1-jadval

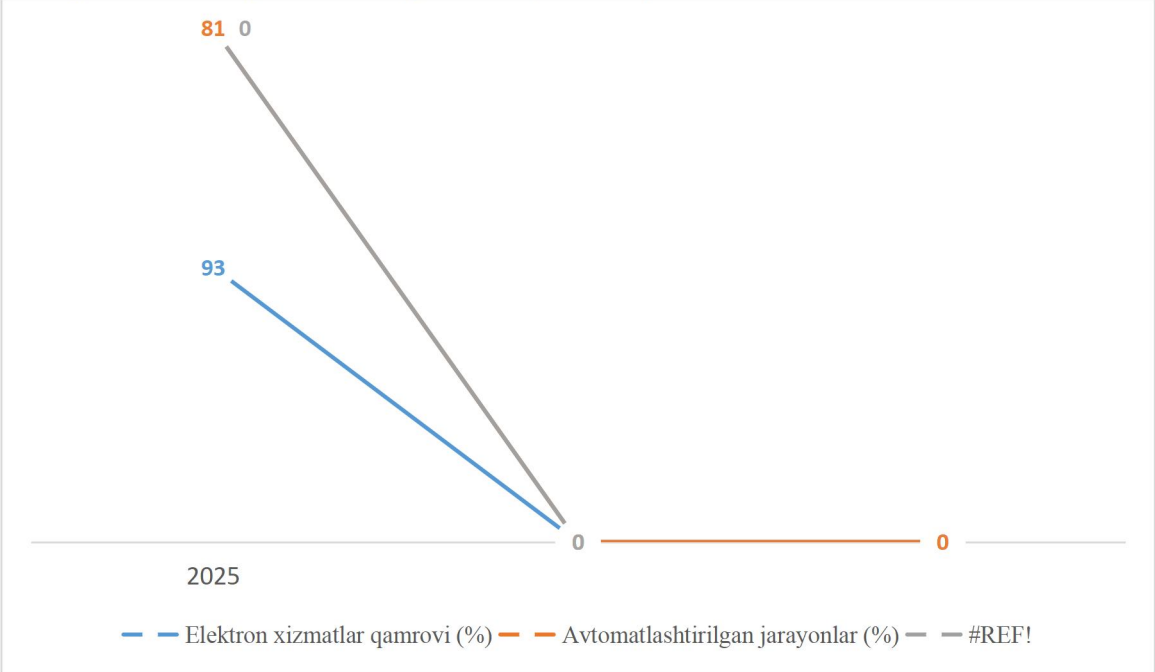
O‘zbekiston soliq ma’murchiligini raqamlashtirish bo‘yicha asosiy ko‘rsatkichlar

Ko‘rsatkichlar	**2021-yil bazaviy holat**	**2024-yil**	**2025-yil oxirgi holat**
Soliq yig‘ish xarajatlari koeffitsiyenti (%)	1,53	0,83	0,83 (2024 ma’lumotlari asosida)
Elektron soliq xizmatlari qamrovi (%)	60	77	93 (aprel 2025)
Avtomatlashtirilgan biznes jarayonlari qamrovi (%)	50	71	81,4 (may 2025)
AKT tizimi sifati bo‘yicha xodimlar qoniqishi (%)	0	70	81 (may 2025)
QQS qaytarish jarayonining o‘rtacha muddati (kun)	60	18	18
“Soliq” mobil ilovasidagi xizmatlar soni	—	33	33 va Face ID xizmati
Axborot tizimlari integratsiyasi	—	64 ta idora atrofida	67 ta vazirlik va idora

***Manba**: Jahon banki, “Tax Administration Reform Project in Uzbekistan” hisobotlari (2025-yil 13-iyun), Soliq qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif tomonidan umumlashtirilgan.*

Jadval ma’lumotlari O‘zbekiston Respublikasi Soliq qo‘mitasining 2024–2025-yillardagi rasmiy hisobotlari hamda ochiq statistik ma’lumotlari asosida muallif tomonidan shakllantirilgan. Tahlildan ko‘rinadiki, iqtisodiyotni raqamlashtirish jarayonlari soliq ma’murchiligida sezilarli samaradorlikka erishishga xizmat qilgan. Xususan, soliq yig‘ish xarajatlari koeffitsiyenti 2021-yildagi 1,53 foizdan 2024–2025-yillarda 0,83 foizgacha kamaygan. Elektron soliq xizmatlari qamrovi 60 foizdan 93 foizga yetib, soliq to‘lovchilarga ko‘rsatilayotgan xizmatlar sifati va qulayligini oshirgan. Avtomatlashtirilgan biznes jarayonlari ulushi 81,4 foizga yetgani inson omili ta’sirini kamaytirish va ma’muriy xarajatlarni qisqartirish imkonini bergan. Shuningdek, QQSni qaytarish muddati 60 kundan 18 kungacha qisqarib, tadbirkorlik subyektlarining aylanma mablag‘larini tezroq tiklashga xizmat qilmoqda. “Soliq” mobil ilovasida 33 ta xizmatning joriy etilishi va Face ID identifikatsiya tizimining qo‘shilishi raqamli xizmatlardan foydalanish

imkoniyatlarini yanada kengaytirdi. 2025-yil holatiga ko‘ra 67 ta vazirlik va idoraning axborot tizimlari bilan integratsiya amalga oshirilgani ma’lumotlar almashinuvining tezkorligi va soliq nazoratining samaradorligini oshirishga zamin yaratmoqda.

1-rasm. Soliq ma’murchiligida elektron xizmatlar va avtomatlashtirilgan jarayonlar qamrovining o‘sish dinamikasi

***Manba**: Jahon banki ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.*

Jadval va rasm ma’lumotlari shuni ko‘rsatadiki, 2021–2025-yillarda soliq ma’murchiligini raqamlashtirishda eng katta o‘sish elektron xizmatlar qamrovi va biznes jarayonlarni avtomatlashtirishda kuzatilgan. Elektron soliq xizmatlari qamrovi 60 foizdan 93 foizga, avtomatlashtirilgan biznes jarayonlari qamrovi esa 50 foizdan 81,4 foizga oshgan. Bu soliq to‘lovchilarning davlat xizmatlaridan masofadan foydalanish imkoniyatlari kengayganini bildiradi.

Soliq yig‘ish xarajatlari koeffitsiyentining 2021-yildagi 1,53 foizdan 2024-yilda 0,83 foizgacha kamayishi raqamli transformatsiyaning iqtisodiy samaradorligini ko‘rsatadi. Xarajatlar kamayishi soliq organlari faoliyatida qog‘oz hujjatlar, qo‘lda tekshiruvlar va ortiqcha ma’muriy jarayonlar qisqarayotgani bilan izohlanadi.

Shu bilan birga, transformatsiya jarayonida ayrim muammolar mavjud. Birinchidan, barcha soliq to‘lovchilarning raqamli savodxonligi bir xil emas. Ikkinchidan, ma’lumotlar xavfsizligi va kiberxavflar kuchaymoqda. Uchinchidan, elektron hisobvaraq-faktura va onlayn kassa ma’lumotlarini chuqur tahlil qilish uchun sun’iy intellekt va big data infratuzilmasini yanada rivojlantirish zarur. To‘rtinchidan, QQS bo‘yicha soliq bo‘shlig‘i hali ham sezilarli bo‘lib, bu raqamli nazoratning keyingi bosqichini talab etadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida soliq ma’murchiligini transformatsiya qilish O‘zbekiston uchun fiskal barqarorlikni ta’minlash, soliq to‘lovchilarga qulay xizmat ko‘rsatish va yashirin iqtisodiyotni qisqartirishning muhim yo‘nalishidir. Elektron soliq xizmatlari qamrovining 93 foizga yetgani, biznes jarayonlar avtomatlashtirilishining 81,4 foizga oshgani va soliq yig‘ish xarajatlari koeffitsiyentining 0,83 foizgacha kamaygani amalga oshirilayotgan islohotlarning amaliy samarasini ko‘rsatadi.

Raqamli soliq ma’murchiligi soliq to‘lovchilar uchun vaqt va xarajatlarni kamaytiradi, soliq organlari uchun esa ma’lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish, risklarni oldindan aniqlash va nazoratni manzilli tashkil etish imkonini yaratadi. Ayniqsa, elektron hisobvaraq-faktura, onlayn kassa, mobil ilova, Face ID, virtual yordamchi va idoralararo integratsiya soliq tizimining shaffofligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Kelgusida soliq ma’murchiligining transformatsiyasi faqat xizmatlarni elektron shaklga o‘tkazish bilan cheklanmasligi, balki sun’iy intellekt, prediktiv tahlil, avtomatik QQS nazorati, oldindan to‘ldiriladigan deklaratsiyalar va soliq to‘lovchining individual profiliga asoslangan xizmat ko‘rsatish modeliga o‘tishi lozim. Bu esa O‘zbekiston soliq tizimini xalqaro raqamli soliq ma’murchiligi standartlariga yaqinlashtiradi.

Takliflar:

Elektron hisobvaraq-faktura ma’lumotlari asosida real vaqt rejimidagi risk-tahlil tizimini kengaytirish. Bu QQS bo‘yicha soxta zanjirlar va shubhali operatsiyalarni erta aniqlash imkonini beradi.

Oldindan to‘ldiriladigan soliq deklaratsiyalari amaliyotini bosqichma-bosqich keng joriy etish. Bunday yondashuv soliq to‘lovchilarning hisobdorlik xarajatlarini kamaytiradi va xatolar sonini qisqartiradi.

Sun’iy intellekt va big data texnologiyalaridan foydalanishni kuchaytirish. Elektron hisobvaraq-faktura, onlayn kassa, bank, bojxona va davlat reyestrlari ma’lumotlarini yagona tahliliy platformada qayta ishlash zarur.

“Soliq” mobil ilovasidagi xizmatlarni yanada ko‘paytirish va foydalanuvchi interfeysini soddalashtirish. Ayniqsa, kichik biznes va o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar uchun tushunarli xizmatlar paketini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Raqamli savodxonlik va soliq madaniyatini oshirish bo‘yicha doimiy o‘quv dasturlarini yo‘lga qo‘yish. Hududlarda kichik tadbirkorlar uchun amaliy seminarlar, videoqo‘llanmalar va onlayn maslahat xizmatlari kengaytirilishi lozim.

Kiberxavfsizlikni kuchaytirish va shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish bo‘yicha qat’iy standartlarni joriy etish. Raqamli soliq tizimiga ishonch aynan axborot xavfsizligiga bog‘liq.

QQS bo‘yicha soliq bo‘shlig‘ini qisqartirish uchun elektron hisobvaraq-faktura, bojxona ma’lumotlari va onlayn kassa axborotlari o‘rtasidagi avtomatik solishtirish mexanizmlarini takomillashtirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2025.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-oktabrdagi PF–6098-son Farmoni. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.
3. World Bank. (2025). *Tax Administration Reform Project in Uzbekistan (P173001): Implementation Status & Results Report*. Washington, DC: World Bank.
4. Bellon M., Chang J., Dabla-Norris E., Khalid S., Lima F., Rojas E., Villena P. (2019). *Digitalization to Improve Tax Compliance*. IMF Working Papers.
5. Hesami S., Jenkins H., Jenkins G.P. (2024). *Digital Transformation of Tax Administration and Compliance: A Systematic Literature Review on E-Invoicing and Prefilled Returns*. Digital Government: Research and Practice, Vol. 5, pp. 1–20.
6. Sirivunnabood P. (2023). *Enhancing Tax Revenues through Digital Transformation in Developing Asia*.
7. Zulaikhah S. (2024). *Transforming Tax Compliance in Optimizing State Revenue: Innovation and Challenges in the Digital Era*. International Journal of Economics.

8. Turanboyev B., Musabekov S. (2023). *Digital Transformation of Tax Systems*. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali.
9. Salahova S. (2025). *Criteria for Assessing the Effectiveness of Digital Tax Administration*. Oblik i finansi.
10. Roida R., Werdiningsih R., Pudjiarti E.S. (2025). *The Implementation of Tax Administration Digitalization Policy on Tax Compliance in Manufacturing Industry Companies*. Dynamics Social: International Journal of Social Sciences and Communication.